

رابطه فساد اداری و رشد اقتصادی در کشورهای عضو اپک

دکتر مهدی تقوی* دکترهاشم نیکومرام** دکتر فرهاد غفاری*** صدیقه طوطیان****

* استاد و عضو هیات علمی دانشگاه علامه طباطبایی

** دانشیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران

*** استادیار عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران

**** دانش آموخته دکترای دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، گروه مدیریت دولتی، تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۸/۰۲/۱۸

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۰۵/۰۸

چکیده

فساد از یک منظر تقریباً در همه جوامع بشری در سراسر تاریخ دیده شده است. استمرار و تداوم فساد در اعصار مختلف، برخی محققان و سیاست گذاران را بر آن داشت که فساد به عنوان بخش اجتناب ناپذیری از تقابلات انسانی را در نظر بگیرند. (Mukum, 2008, 12)

فساد اداری عارضه‌ای است که امروزه گریبان گیر همه کشورها توسعه یافته یا کم توسعه یافته است. به سخن دیگر هیچ کشور پاکی به لحاظ فساد اداری در جهان وجود ندارد. در واقع هر جایی که دولت وجود داشته باشد، فساد اداری نیز کم و بیش وجود خواهد داشت. به همین دلیل. این مقاله ابتدا به تعریف و تشریح فساد می‌پردازد، سپس با رویکردهای داده‌های تلفیقی برای کشورهای منتخب طی پنج سال (۲۰۰۸ - ۲۰۰۳) رابطه فساد اداری و رشد اقتصادی را در کشورهای عضو اپک بررسی می‌کند.

روش تحقیق علی بوده و روش جمع آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای بوده و ابزار گردآوری به صورت سری زمانی و شامل ارقام و داده‌های کلان اقتصادی و فساد اداری است. داده‌های کلان اقتصادی از بانک جهانی گردآوری شده است و داده‌های مربوط به شاخص فساد اداری از موسسه شفافیت بین‌المللی استخراج شده است.

تجزیه و تحلیل اطلاعات این تحقیق با استفاده از نرم افزار اقتصادسنجی 5 Eviews انجام گرفته است. به این طریق که ابتدا داده‌های مربوط به متغیرهای مورد استفاده در تحقیق از قبیل تولید ناخالص داخلی، رشد سرمایه فیزیکی و نرخ رشد نیروی کار وارد این نرم افزار شده و پس از آن با استفاده از روش داده‌های تلفیقی به برآورد رابطه بین دو متغیر فساد اداری و رشد اقتصادی پرداخته شده است و الگوهای برازش شده را مورد بررسی قرار داده و میزان دخالت و تعیین کنندگی هر یک از متغیرها برآورده شده است.

سپس فرضیه‌های تحقیق مورد آزمون قرار گرفت و نتایج نشان داد که:

رابطه بین فساد و رشد اقتصادی در کشورهای عضو اپک معکوس و معناداری است و ضریب تاثیر فساد اداری در بین متغیرهای دیگر مدل بر رشد اقتصادی بیشتر است. همچنین زمان تاثیر فساد در کشورهای عضو اپک بلند مدت است و در کوتاه مدت خود را نشان نمی‌دهد.

به علاوه رابطه بین موجودی سرمایه و رشد نیروی کار در کشورهای اپک با رشد اقتصادی آن کشورها مستقیم و معنادار است.

واژه‌های کلیدی: نرخ رشد موجودی سرمایه، فساد اداری، رشد اقتصادی، کشورهای عضو اپک، نرخ رشد نیروی کار

مقدمه

دست یابی به نرخ رشد اقتصادی، هدف اولیه همه نظام‌های اقتصادی و نقطه مطلوب تمامی تلاش‌هایی است که برای تنظیم امور اقتصادی جوامع انجام می‌شود.

سال‌هاست که اقتصاددانان در پی کشف عواملی هستند که بر رشد تاثیر می‌گذارند. چه عواملی رشد را تسریع می‌کند؟ تفاوت رشد در کشورها از کجا ناشی می‌شود؟ موانع بازدارنده رشد کدامند؟

در مدل‌های سنتی رشد، کشورها و حتی فناوری‌ها یکسان فرض می‌شدند. این مدل‌ها ریشه اختلافات رشد در کشورهای گوناگون را در "نرخ پس انداز" و "نرخ رشد عوامل اولیه" جستجو می‌کردند.

در دومین مرحله، اقتصاددانان تلاش کردند تا با وارد ساختن متغیرهای دیگر همچون "سرمایه انسانی"، "میزان توسعه یافتگی بخش مالی" و "ماهیت و کیفیت سیاست‌های کلان اقتصادی" در کشورهای مختلف پسماندهای توضیح داده نشده را به حداقل برسانند. در این مسیر، حتی تفاوت‌های کارکردهای فناوری در کشورهای مختلف مد نظر قرار گرفت، ولی باز هم پسماندها توضیح داده نشده چشمگیر بود.

در سومین مرحله پژوهشگران توجه خود را بر "عوامل غیر اقتصادی" تاثیر گذار بر رشد متمرکز کردند. توجه به عوامل غیر اقتصادی منشا دیگری را برای ناهمگنی کشورها توضیح می‌داد (شریف آزاده، ۱۳۸۲، ۳).

در این زمینه مطالعات گسترده‌ای به وسیله اقتصاددانان انجام شد و نتایج چشمگیری به دست آمد. موضوعاتی همانند فساد در دستگاه‌های اداری، چگونگی دیوان سالاری و موضوعاتی از این دست، متغیرهای جدیدی بودند که در این مرحله وارد ادبیات رشد اقتصادی شدند (بانک جهانی، ۲۰۰۱، ۴).

مطالعات گسترده‌ای در زمینه مدل‌های رشد اقتصادی انجام شد و متفاوت بودن مدل‌های رشد درون‌زا و برون‌زا باعث کارهای تجربی جدیدی در سالیان اخیر گردید از این رو تئوری‌های دیگر گسترش یافته که عوامل غیر اقتصادی مانند: فساد اداری، شیوه حکمرانی و متغیرهایی از این دست را در رشد اقتصادی بلندمدت کشورها دخیل

دانسته و به صورت تجربی به برآورد تأثیر هر کدام از آنها پرداخته‌اند.

در کشورهای عضو اپک مانند ایران، تمرکز اولیه سیاست‌ها دستیابی به رشد بالا و پایدار است اما عملکردها نشان می‌دهد متوسط نرخ رشد عمدتاً از میزان پیش‌بینی شده در برنامه‌های توسعه برای آن کمتر بوده است و سیاست‌گذاران نتوانسته‌اند به اهداف طرح شده در برنامه‌های توسعه دست یابند. به عنوان مثال رشد تولید ناخالص ۶/۲ بوده که مقدار پیش‌بینی آن در برنامه چهارم توسعه ۷/۴ است (ترازنامه بانک مرکزی، ۱۳۸۵). یاطبق قانون برنامه چهارم توسعه در فصل ۱۲ و ماده ۱۴۲ افزایش پاسخگویی دستگاه‌های اجرایی به مردم و جلوگیری از فساد تاکید شده است (قانون برنامه چهارم توسعه، ۱۳۸۸-۱۳۸۳). این در حالی است که بانک جهانی نمره پاسخگویی را در سال ۲۰۰۵، ۹/۷ و رتبه ایران از نظر فساد در بین ۱۳۳ کشور رتبه ۸۸ را دارا می‌باشد (بانک جهانی، ۲۰۰۵)

در نتیجه با توجه به این شرایط، دستیابی به سایر اهداف از جمله ایجاد اشتغال و غیره نیز با چالش اساسی مواجه گردیده است. این موضوع در حالی است که ایران به رغم همه امکانات طبیعی و مادی، ذخایر معدنی، نیروی انسانی جوان، تنوع آب و هوا، اقلیم و نظایر آن نتوانسته در این دوره نسبتاً بلندمدت، به یک تحول صنعتی و اقتصادی متناسب با سطح شایستگی‌ها و مزیت‌های خود دست یابد (کاتوزیان، ۱۳۸۳، ۱۱۲). و از یک کشور متکی بر پایه منابع طبیعی، تولید و تجارت کالاهای اولیه به کشوری پیشرو و متحول تبدیل شود؟

در صورتی که کشورهایی مانند مالزی، کره جنوبی، ترکیه در آسیا توانسته‌اند از وضعیتی تقریباً مشابه ایران و عموماً با سطح درآمد سرانه پایین تر به ارقام بالایی از رشد اقتصادی دست یابند.

به نظر می‌رسد این مسئله در ایران را می‌توان از دو بعد اقتصادی و غیر اقتصادی توضیح داد. از آنجایی که در حوزه اقتصادی مطالعاتی انجام شده لذا پژوهشگر در این تحقیق به مطالعه عوامل غیر اقتصادی می‌پردازد فساد اداری را به عنوان متغیره مستقل انتخاب می‌کند تا با

ارائه مدلی اثرات آن را بر رشد اقتصادی ارزیابی نماید. تا بر اساس دو گروه از نظریات ارائه شده مشخص گردد که فساد برای رشد کارکردی و مفید است. یا فساد برای رشد غیر کارکردی و مضر است و با توجه به اینکه ایران کشوری نفتی است اگر اثر آن منفی است آیا درآمدهای نفتی اثر کوتاه مدت آنرا پنهان نمی‌کند؟ بدین ترتیب محقق برای این که یکی از عوامل غیر اقتصادی (فساد اداری) اثر گذار بر رشد اقتصادی را ارزیابی نماید بر مدل رشد اقتصادی سولو - سوان تمرکز دارد و آن را مدل پایه خود قرار می‌دهد و فساد اداری را به عنوان متغیر مستقل اثر گذار بر رشد وارد مدل می‌نماید تا الگویی تخمین زند و نحوه تاثیر و زمان تاثیر فساد اداری بر رشد اقتصادی مشخص شود.

به طور کلی می‌توان با شناخت عوامل مختلف اقتصادی و غیراقتصادی دلایل رشد و پیشرفت اقتصادی جوامع را توضیح داد، لذا یافتن شواهد بیشتر در خصوص موضوع کشوری مثل ایران می‌تواند نقش بسیار مؤثری در شناخت دلایل و ماهیت برخی مشکلات اقتصادی - اجتماعی این کشور داشته باشد و با شناخت مبنایی این مشکلات، موانع موجود بر سر راه رشد و توسعه اقتصادی کشور بهتر شناسایی می‌شود و سیاست‌های مناسب برای خارج شدن از این مشکلات اندیشیده و اجرا می‌گردد. (جلالی، ۱۳۸۴، ۱)

از طرفی فساد اداری هر ساله هزینه‌هایی را از ابعاد مادی و معنوی بر سیستم تحمیل می‌نماید که این هزینه‌ها بسیار قابل توجه است به عنوان مثال این هزینه‌ها به طور سالانه در سطح جهانی مبلغی قریب به ۵۰۰ میلیارد دلار از دارایی‌های شرکت‌ها و سازمان‌ها و افراد حقیقی را در بر می‌گیرد (مرتضوی، ۱۳۷۸، ۳۷)

علاوه بر هزینه‌های مادی، با ایجاد مشکلات ناهنجار، به عنوان یک بیماری مزمن تمام اندام‌های پیکره حیاتی اجتماعی را آزار می‌دهد (فرهادی‌نژاد، ۱۳۷۹، ۱۴) پس در این تحقیق با تحلیل مبنایی ایجاد کننده آن در کشورهایی که در یک منطقه قرار دارند مانند ایران، می‌توان پیامدهای فساد اداری و رابطه آن با رشد اقتصادی را ارزیابی نمود و زمینه برنامه‌ریزی برای رشد بلندمدت و

پایدار را ممکن ساخت.

در این تحقیق به دنبال پاسخ‌گویی به سؤال‌های زیر هستیم:

فساد اداری چه اثری روی نرخ رشد اقتصادی کشورهای عضو ایک دارد؟

فساد اداری چه اثری روی نرخ رشد اقتصادی ایران دارد؟

کدام ضریب از میان ضرائب مدل (سولو) تاثیر بیشتری بر نرخ رشد اقتصادی کشورهای عضو ایک را دارد؟
در کشورهای نفتی زمان تاثیر فساد چگونه است؟

فرضیه‌های تحقیق

فساد اداری با نرخ رشد اقتصادی کشورهای عضو ایک ارتباط معکوس و معناداری دارد.

فساد اداری با نرخ رشد اقتصادی ایران ارتباط معکوس و معنی داری دارد.

ضریب فساد اداری از میان ضرائب مدل (سولو) تاثیر بیشتری بر نرخ رشد اقتصادی کشورهای عضو ایک دارد.
در کشورهای نفتی زمان تاثیر فساد بر نرخ رشد اقتصادی بلند مدت است.

قلمرو زمانی تحقیق: از سال ۲۰۰۸ - ۲۰۰۳ می‌باشد زیرا داده‌های مربوط به فساد اداری قبل از آن موجود نیست.

قلمرو مکانی: کشورهای عضو ایک شامل: ایران، اندونزی، الجزایر، کویت، لیبی، امارات، قطر، عراق، ونزوئلا، عربستان و نیجریه است. دلیل انتخاب این جامعه آماری این است که همه آنها عضو ایک هستند و منبع درآمد اکثر آنها نفت می‌باشد.

در این تحقیق محدودیت‌های زیر اعمال شده است:

۱- به دلیل وجود آمار مورد نیاز برای انجام پژوهش مشاهدات آماری از سال ۲۰۰۸ - ۲۰۰۳ مورد استفاده قرار گرفته است. به همین دلیل دوره مورد بررسی برای برآورد داده‌ها و تخمین مدل کوتاه می‌باشد.

۲- برای کشورهایی چون عراق داده‌های آماری به طور کامل وجود ندارد به همین دلیل در مدل کنار گذاشته شدند

ادبیات تحقیق

الف - نظریه‌ها

- براساس نظرات «نای» فساد اداری همان انحراف از وظایف معمول یک مسئول دولتی بخاطر علایق خانوادگی و اجتماعی، کسب درآمدهای مالی، یا انواع خاصی از نفوذ به خاطر مسائل شخصی است (نی^۱، ۱۹۶۷، ۴۱۹).

- آلام فساد اداری را به عنوان انحراف از معیارها در این زمینه ما تاثیر فساد اداری بر رشد اقتصادی کشورهای منتخب را بررسی نمودیم هنجارها و اقدامات بوروکراسی مدرن می‌داند (آلام^۲، ۱۹۸۹، ۶).

سان فساد را اینگونه تعریف کرده است "نوعی فعالیت غیرشفاف و غیرقانونی که ممکن است به صورت پنهانی یا آشکار انجام شود" (سون^۳، ۲۰۰۶، ۱۳).

- برخی از پژوهشگران اعتقاد دارند فساد اداری ابزاری برای منحرف ساختن مردم از وظایف و عملکردهای است که از وظایف رسمی آنها و فعالیت‌های مرتبط با مسائل سیاسی واقتصادی نشات می‌گیرد (آکوبول^۴، ۲۰۰۶، ۵).

با بررسی تعاریف موجود در زمینه فساد اداری می‌توان به این نتیجه رسید که در همه تعاریف، فساد یک نقل و انتقال منافع بین بخش دولتی و خصوصی است که طی آن منافع عمومی به سمت منافع خصوصی سوق می‌یابد.

فساد در نظام اداری از عوامل مختلفی نشات می‌گیرد: از نظر تانزی (۱۹۹۸) عوامل مؤثر بر فساد اداری در بخش دولتی به دو دسته مستقیم و غیرمستقیم تقسیم می‌شوند.

الف) عوامل مستقیم: عواملی که به طور مستقیم دولت‌ها در آن نقش دارند، عبارتند از: مقررات و اختیارات دولت، مقررات مالیاتی، تصمیم‌گیری‌هایی مربوط به مخارج دولت، عرضه کالا و خدمات در زیر قیمت‌های بازار و تصمیم‌هایی که در جهت مصلحت و تأمین مالی احزاب باشد.

ب) عوامل غیرمستقیم: شامل کیفیت بوروکراسی،

سطح دستمزدهای بخش عمومی، نظام مجازات، کنترل‌های نهادی، شفافیت قواعد، قوانین و فرایندها و الگوی رفتار رهبران می‌باشند (تانزی^۵، ۱۹۹۸، ۶۳)

مائورو (۱۹۹۸) ریشه‌های فساد در بخش دولتی را محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های آن، دستمزدهای پایین بخش دولتی، ذخایر منابع طبیعی، عوامل جامعه‌شناختی و وسعت دامنه‌ی دخالت‌های دولت در تصدی امور بیان می‌کند. او اعتقاد دارد هر چه میزان تصدی گری دولت بیشتر باشد زمینه برای ظهور و شیوع فساد نیز مهیاتر خواهد شد. چنانکه گفته می‌شود: عرصه‌های بروز فساد پایه پای پیچیدگی دستگاه دولت که ظایف جدید نظارت و مدیریت را نیز به عهده گرفته است وسعت می‌یابد به عنوان یک نمونه می‌توان به اختیارات دولت در زمینه صدور مجوز برای واردات یا تولید کالاها و خدمات پر سود اشاره نمود. تحت چنین شرایطی، کارکنانی که اختیار صدور مجوز به آنها واگذار شده فرصت گزینش افراد خاصی که قول جبران خدمات آنها را داده‌اند را به دست می‌آورند. بدین ترتیب فساد اداری اتفاق می‌افتد (مائورو^۶، ۱۹۹۸، ۶۸۱).

پاساس (۱۹۹۹) علل وقوع فساد را عدم تقارن اطلاعاتی از جمله عدم تقارن مقررات در بانکداری و نظام مالیاتی، عدم تفاوت‌های اجرایی در نظام اداری ناکارآمد و عدم تفاوت‌های اقتصادی از ناحیه توزیع درآمد می‌داند (پاساز^۷، ۱۹۹۹، ۱۰).

رودریگوز و همکارانش معتقدند که فساد در همه جا وجود دارد ولی نوع فساد و عوامل مؤثر بر آن در همه جا یکسان نیست (رودریگز^۸، ۲۰۰۵، ۳۷).

آلویگراو و درا (۲۰۰۸) فساد اداری را ناشی از فساد سازمانی می‌دانند که افراد با استفاده از قدرت سازمانی برای دستیابی به اهداف شخصی مرتکب می‌شوند (آگوئیلرا و ودرا^۹، ۲۰۰۸، ۷)

برخی از پژوهشگران اعتقاد دارند هنگامی که قوانین و

5. Tanzi
6. Mauro
7. Passas
8. Rodriguez
9. Aguilera and Vdera

1. Nye
2. Alam
3. Soon
4. Okogbule

حمایتهای لازم را برای معرفی محصولات جدید و تقویت نوآوری فراهم آورد (لف^۱، ۱۹۶۴، ۲۱).

بی‌لی (۱۹۶۶) اظهار می‌کند «فساد چه به شکل حق و حساب و پورسانت و چه به شکل پرداخت‌هایی از جانب رشوه‌دهندگان می‌تواند به افزایش توزیع منابع در جهت سرمایه‌گذاری منجر شود.» او در ادامه می‌افزاید که انتقال منابع کمیاب از طریق فساد از جانب مردم عادی به گروهی که نسبتاً متخصص هستند و اطلاعات بیشتری در زمینه‌های رشد اقتصادی و چشم‌اندازهایی برای ایجاد ثروت دارند می‌تواند سرمایه‌گذاری و ایجاد ثروت را افزایش دهد که بالطبع رشد اقتصادی را نیز به همراه دارد. او چنین استدلال می‌کند که در کشورهایی که عدم تقارن اطلاعات به صورت چشم‌گیر وجود دارد در نتیجه عدم قطعیت، ریسک مرتبط با سرمایه‌گذاری نسبتاً زیاد است از این رو کارکنان و مسئولین دولتی اطلاعات بیشتری در مورد شرایط اقتصادی نسبت به عامه مردم دارند با هدایت منابع از طریق رشوه افزایش قابل ملاحظه‌ای در ایجاد ثروت و سرمایه‌گذاری واقعی را به دنبال دارد. علاوه بر این مشکلات اقتصادی مشخص سرمایه‌گذار آینده باید متوجه محیط سیاسی خود نیز باشد. پس فساد می‌تواند به سرمایه‌گذاران آینده کمک کند تا کنترل بیشتری بر فرایند سیاسی و فعالیت‌های مداخله‌گرانه حکومت داشته باشد که در نتیجه تأثیرات منفی عدم قطعیت و ثبات سیاسی بر سرمایه‌گذاری را به حداقل برساند.

همچنین فساد را به عنوان عاملی برای افزایش مشارکت سیاسی جوامع، گروه‌ها و افرادی که به لحاظ تاریخی در حاشیه قرار گرفته بودند و یا محروم و بی‌بهره مانده بودند مطرح می‌کند (بای‌لی^۲، ۱۹۹۶، ۷۲۹).

لوین (۱۹۷۵) در تحقیقاتش در مورد کشورهای توسعه نیافته اثبات می‌کند که اغلب منابع مالی از طریق رشوه بدست آمده و مبالغ غیرقانونی حاصله توسط کارکنان و مسئولین دولتی در خارج از کشور سرمایه‌گذاری شده یا برای خرید کالاهای لوکس آمریکایی و اروپایی مصرف شده‌اند. در حقیقت بخش حائز اهمیتی از این منابع توسط کارمندان دولتی مورد استفاده قرار گرفته تا آنها در اداره

مقررات بیش از حد نیاز وجود داشته باشد، شهروندان دچار وسوسه‌ی دور زدن آنها خواهند شد و از سوی دیگر، کارکنان فاسد نیز طوری رفتار خواهند نمود که ارباب رجوع بپذیرد که قوانین و مقررات موانعی هستند که روند انجام امور را کند می‌کند و در اینجاست که در نتیجه‌ی توافقات ضمنی و سپس آشکار میان کارمندان و ارباب رجوع، فساد اداری رخ می‌دهد. کیفیت و کمیت قوانین و مقررات تا حدی در تولید و تکثیر فساد اداری مؤثر است که یکی از صاحب‌نظران چنین می‌گوید: من گمان نمی‌کنم که بدون قوانین و مقررات دولتی، فساد بتواند به وجود بیاید (چونگ^۱، ۱۹۹۸، ۶-۱).

یکی دیگر از عوامل فساد در کشورهای توسعه نیافته، وجود نیروهایی با تحصیلات و توانایی پایین است. بدیهی است هرچه حضور افراد متخصص، تحصیل کرده و صاحب حرفه در ساختار اداری بیشتر باشد امکان تحول اداری از وضعیت سنتی به مدرن بیشتر می‌شود، در غیر این صورت در فضای سنتی و ناکارآمد و غیر شفاف اداری زمینه‌های بروز فساد بیشتر خواهد بود (محمودی، ۱۳۸۲، ۹).

ب- اثر فساد روی رشد اقتصادی

مباحث مربوطه پیامدهای فساد دو مکتب فکری مهم را بوجود آورد. براساس یکی از این مکاتب فساد سودمند است و باعث افزایش رشد اقتصادی می‌شود اما در مکتب دیگر فساد منفی است و یک مانع مهم بر سر راه رشد اقتصادی و مدرنیزه‌سازی تلقی می‌شود.

دیدگاه گروه اول: آنها معتقدند فساد باعث افزایش رشد اقتصادی می‌شود از جمله نظریات این گروه عبارتند از:

لف (۱۹۶۴) اعتقاد دارد که فساد می‌تواند با فراهم آوردن امکان نرخ بالاتری از سرمایه‌گذاری به رشد اقتصادی کمک کند همچنین متذکر می‌شود که فساد می‌تواند ابداعات داخلی را بهتر سازد و در سطوح بالاتر منجر به رشد اقتصادی شود او چنین استدلال می‌کند که سرمایه‌گذاران جدید با ابداعات و معرفی محصولی جدید با مخالفت‌هایی در بازار روبرو می‌شوند پس فساد می‌تواند

2. Leff
3. Bayley

1. Cheung

را با خانواده درجه یکشان تقسیم نماید؛ حال اگر کارکنان دولتی اجازه دریافت رشوه را نداشته باشند آنها به تعهداتشان در قبال خانواده و وظایف عمومی‌شان عمل نمی‌کنند هر چند که در این کشورها دولت‌ها در جهت جبران کاستی‌های کارمندانشان تلاش می‌کنند؛ اما چنین تلاش به خاطر محدودیت‌های بودجه و مشکلات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی متعدد امری دست نیافتنی تلقی می‌شود. بنابراین، فساد بوروکراتیک در واقع به عنوان چارچوبی است که مشارکت کارگران دولتی کم درآمد را برای اصلاح رشد اقتصادی تحت آن مورد حمایت قرار می‌دهد (بای‌لی، ۱۹۶۶، ۷۲۸).

دیدگاه گروه دوم: آنها معتقدند فساد مانع رشد اقتصادی می‌شود آنها بیان می‌کنند نیروهایی که فساد را برای رشد اقتصادی امری مفید می‌دانستند مورد بی‌اعتمادی و تردید قرار گرفته‌اند. هرچند فساد منافع و مزایایی نیز دارد؛ اما معایب و هزینه‌های آن به قدری است که منافع اندک‌ش را کاملاً خنثی می‌سازد. تجربه‌های کشورهای توسعه نیافته نشان می‌دهد که اکثر کارمندان دولتی در اجرای وظایفشان به دنبال کسب منافع و درآمدهای اولیه‌اند و نه رشد اقتصادی.

به علاوه بنا به ادعای بی‌لی فرض بر آن بود که فساد در کشورهای توسعه نیافته به عنوان ابزار ناگزیری برای جبران میزان حقوق و دستمزد ناکافی تلقی شود، پس انتظار می‌رود که در این کشورها به خصوص کشورهای آفریقایی دو توسعه مهم رخ دهد.

اصلاح و بهبود چشم‌گیر در میزان جبران کمبودهای کارکنان دولتی که حاصل رشد اقتصادی است و به تبع آن فساد بوروکراتیک و سایر اشکال آن را به طور قابل ملاحظه‌ای کم‌تر گردد.

در طول چندین دهه در کشورهای توسعه نیافته مدرنیزه شدن اتفاق افتاد و در پی رسوم سنتی کنار رفته و خانواده‌ها کوچک‌تر شدند؛ اما متأسفانه تمایل کارکنان دولتی برای کسب درآمدهای غیرقانونی بیشتر شد و فساد به ثروت اندوزی برخی کارکنان و مسئولان دولتی، سیاستمداران و صاحبان مشاغل منجر شد و توانایی دولت در برخورد با آن محدود شد. همچنین مطالعات در

زندگی خود از افرادی که سابقاً بر کشورشان مسلط بودند، تقلید کنند. در نتیجه منافع حاصله صرف سرمایه‌گذاری‌هایی می‌شود که بازده و منفعت چندانی برای جامعه به همراه نداشته است (لوین، ۱۹۷۵، ۳۷).

هانتینگون: به اعتقاد او رشد اقتصادی جامعه‌ای که دارای بوروکراسی خشک، بیش از حد متمرکز و سالم است از جامعه‌ای که دارای بوروکراسی خشک، بیش از حد متمرکز و ناسالم است بدتر است؛ چرا که از یک منظر می‌توان فساد اداری را به عنوان راه میان بر برداشتن قوانین سنتی و مقررات اداری دست و پاگیر و بازدارنده‌ی توسعه اقتصادی در نظر گرفت. (ثلاثی، ۱۳۷۰، ۹۰-۹۱)

لف (۱۹۶۴) اظهار می‌کند که فساد می‌تواند در خدمت دو هدف مهم و بحث‌انگیز قرار گیرد: اول اینکه می‌توان از فساد برای اصلاح و بهبود روابط میان بخش خصوصی و مسئولان دولتی استفاده کرد و بر توانایی مشارکت این دو گروه در تشکیل و تحقق سیاست عمومی افزود.

دوم اینکه فساد می‌تواند کمک کند تا مسئولان و کارمندان دولتی و اجتماعی به حامیان برنامه‌های ایجاد ثروت و رفاه که بخش خصوصی طراحی کرده، تبدیل شوند و فرصت‌هایی را فراهم آورد که در آن برنامه‌ها و مقررات حکومتی تأثیرات منفی بر فعالیت‌های مفید بخش خصوصی به بار نیورد (لف، ۱۹۶۴، ۱۰).

بی‌لی (۱۹۶۶) می‌گوید فساد و رشوه‌خواری در برخی مواقع منجر به افزایش کیفیت خدمات دولتی می‌شود. وی در ادامه می‌افزاید اگر میزان مزایای قانونی کارمندان دولتی نسبتاً کم باشد و از آن رو آنها به کسب درآمدهای جانبی مجاز نباشند، شاید به دنبال استخدام شدن در خارج از مشاغل دولتی روند. از طرف دیگر، فردی که مشتاق به خدمت به کشور یا جامعه‌اش است ممکن است در شغل خود باقی بماند اگر این کار را فقط به خاطر کسب درآمد انجام دهد نه خدمت، چنین ابزاری همان‌طور که برخی از اندیشمندان به آن اشاره می‌کنند همان فساد است. او اعتقاد دارد در کشورهای توسعه نیافته به دلیل اینکه بوروکراسی این کشورها نسبتاً عقب مانده است، در نتیجه حقوق و دستمزد کارکنان و کارگران پایین است همچنین در این جوامع از آنها انتظار می‌رود که درآمدها

اختراعات و ابداعات جدید در زمینه‌های مختلف می‌شود که رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد (باردهان^۲، ۱۹۹۷، ۱۲۱).

اتمن (۱۹۸۴) معتقد است که فساد باعث می‌گردد که هزینه‌های کالاها و خدمات دولتی افزایش یابد و باعث کاهش رشد اقتصادی گردد. فساد با افزایش مخارج دولت و کاهش درآمدهای آن منجر به کسری‌های بودجه بزرگ‌تر شده و برای دولت اجرای یک سیاست مالی درست و بی‌عیب را مشکل‌تر می‌نماید. وقتی که فساد اداری به شکل فرار از پرداخت مالیات مطرح شود، آفت درآمدهای مالیاتی را به همراه دارد. با کاهش جمع‌آوری مالیات و یا افزایش سطح مخارج عمومی، فساد اداری ممکن است نتایج نامطلوبی را برای بودجه به همراه داشته باشد. همچنین، اگر فساد به شکل استقراض از نهادهای دولتی با سودی کمتر از نرخ رایج باشد، مشکلات پولی را به بار خواهد آورد (عثمان^۳، ۱۹۸۴، ۴۵۰).

خلاصه پیامدهای فساد اداری روی رشد اقتصادی

پیامدهای منفی	پیامدهای مثبت
- فساد اداری نقش غیرکارکردی دارد	- فساد اداری نقش کارکردی دارد پس فساد سودمند است و باعث رشد اقتصادی می‌شود.
- فساد، سرمایه‌گذاری و در نتیجه میزان رشد اقتصادی را کاهش می‌دهد کاهش سرمایه‌گذاری ناشی از هزینه سنگین و عدم اطمینانی است که فساد ایجاد می‌کند و کاهش نرخ رشد اقتصادی نتیجه مستقیم کاهش سرمایه‌گذاری است.	- فساد باعث افزایش سرمایه‌گذاری، افزایش ابداعات و در نتیجه افزایش رشد اقتصادی می‌شود
- فساد موجب کاهش مخارج آموزش، بهداشت می‌شود چون مسئولان امور بودجه نمی‌توانند مخارج دولتی آموزش و بهداشت را به راحتی صرف اعمال خلاف قانون کنند.	- فساد باعث افزایش مشارکت سیاسی می‌شود.
- فساد بهره‌وری سرمایه‌گذاری	- فساد باعث حرکت بوروکراسی به سمت رشد اقتصادی می‌شود.
	- با توجه به پایین بودن حقوق و مزایا در بخش عمومی، فساد اداری

کشورهای توسعه نیافته نشان می‌دهد که فساد یک مانع مهم در مقابل تلاش برای مبارزه مؤثر با فقر و سطوح بالایی از انحراف‌های بنیادی در میان جوامع است. به علاوه فساد به عنوان ابزاری است که گروه‌های سیاسی مسلط بر جامعه برای منحصر ساختن فضاها و محدودکردن مشارکت گروه‌های خاص اجتماعی، نژادی و مذهبی از آن بهره می‌گیرند (الیس^۱، ۱۹۹۸، ۲۷۱).

به علاوه منافع و مزایای ظاهری و کوتاه‌مدت سیاسی و اقتصادی برخی انواع فساد حقیقتی غیرقابل انکار است؛ اما این در حالی است که فساد می‌تواند به بنگاه‌های تجاری ناکارآمد و با مدیریت ضعیف و نامناسب اجازه می‌دهد، تا همچنان به هدر دادن منابع کمیاب کشور ادامه دهند، منابعی که می‌توانست در جهت ثروت‌سازی برای مقابله با فقر و تأمین سایر نیازهای اجتماعی دیگر مورد استفاده قرار گیرد.

باردهان (۱۹۹۷) اظهار می‌کند فساد یک مانع مهم بر سر راه رشد اقتصادی است که از طریق مجاری مختلف حادث می‌شود. در محیطی که فساد اداری وجود دارد، رانت خواری نسبت به کار تولیدی سودآورتر است، استعدادها به صورت نامناسب تخصیص می‌یابند. انگیزه‌های مالی ممکن است افراد با استعداد و تحصیلکرده را به جای مشارکت در کار تولیدی، درگیر رانت خواری نماید که این امر کاهش نرخ رشد اقتصادی کشور را به همراه دارد.

از طرف دیگر، در چنین محیط‌هایی بازرگانان و تجار می‌دانند که قبل از هر کاری باید رشوه پرداخت نمایند و این مبلغ را به عنوان نوعی مالیات (البته از نوع زیان آور) تلقی می‌کنند؛ بنابراین، چون این کار به صورت پنهانی انجام می‌شود، همواره این امکان وجود دارد که گیرنده رشوه تعهدات خود را انجام ندهد که تمامی این مسائل باعث دلسردی و از بین رفتن اشتیاق سرمایه‌گذاری می‌گردد و به تبع باعث کاهش رشد اقتصادی می‌شود.

فساد باعث دخالت در تجارت بین‌المللی، جریان سرمایه‌گذاری، وادار ساختن شهروندان به بی‌اعتمادی و بی‌احترامی نسبت به سیستم حکومتی کشورشان، مانع

2. Bardhan
3. Othman

1. Ellis

۱۶/۳ درصد در سال ۱۹۶۰ به ۱۴/۶ درصد در سال ۱۹۸۵ رسیده است؛ اما با نوسانات اساسی در طول دوره ماکزیمم خود را در سال ۱۹۶۲ در میزان ۱۶/۷ درصد تجربه کرده و میزان مینیمم خود را در ۱۴ درصد در سال ۱۹۷۹ مشاهده کرده است.

کاراس استدلال می کند با ایجاد امنیت، بستر لازم برای فعالیت‌های اقتصادی و سرمایه گذاری مطمئن فراهم می شود. همین امر رشد اقتصادی را در پی خواهد داشت همچنین زمانی که حوزه فعالیت دولت گسترش می یابد، قانون بازده نزولی نیز خود را نشان می دهد و موجبات ناکارایی را فراهم می آورد به این ترتیب، افزایش هر یک واحد مخارج دولت تأثیر مثبت کمتر از واحد را بر روی رشد اقتصادی خواهد داشت تا جایی که اثرات منفی از اثرات مثبت هزینه‌های دولت پیشی می گیرد که علت آن را می توان عواملی همچون سوء استفاده از فعالیت‌های دولتی، وجود مفاسد اقتصادی مانند رشوه خواری، فساد، نداشتن انگیزه برای نوآوری در بخش دولتی دانست که با بزرگتر شدن اندازه دولت، زمینه را برای ناکارایی فراهم می کند و در نتیجه رشد اقتصادی کاهش می یابد. (کاراس، ۱۹۹۶، ۳۱)

تانزی و داودی (۱۹۹۷): ویتو تانزی و حمید داودی در سال ۱۹۹۷ مطالعه‌ای کمی را با کمک بانک جهانی به روش تحلیل رگرسیونی انجام دادند. در این مقاله اثر فساد در قالب چهار فرضیه بر روی متغیرهای سرمایه گذاری دولتی، در آمد دولت، مخارج عملیاتی و نگهداری سرمایه‌های عمومی و کیفیت سرمایه گذاری عمومی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج این مطالعه بیان می کند که^۱:

الف) با فرض ثابت بودن سایر عوامل، فساد در سطوح بالا، با سرمایه گذاری عمومی در مقیاس بزرگ، همسویی دارد.

هر چند دولت‌ها در اکثر کشورهای جهان به درستکاری و درک مسئولیت شناخته شده هستند؛ اما در برخی از کشورهای جهان دولت‌ها مستعد فساد بوده و لذا هیچ زمانی عاری از این گونه فسادهای تعریف نمی‌شوند.

پیامدهای مثبت	پیامدهای منفی
امکاناتی در اختیار کارکنان متخصص قرار می‌دهد تا بتواند به ادامه‌ی همکاری با سازمان ترغیب شوند.	دولتی و ساختارهای زیر بنایی را کاهش می‌دهد.
فساد به گروه‌های متخاصم اجازه‌ی ورود به گنجینه‌ی قدرت را می‌دهد و بدین ترتیب در جهت کاستن از فشارهای گروهی برای دگرگونی‌های سیاسی عمل می‌کند.	- فساد موجب کاهش درآمدهای دولت می‌شود زیرا بر اداره‌های مالیات و گمرک اثر مستقیم دارد، - فساد موجب کاهش درآمدها و افزایش هزینه‌های دولتی می‌شد که دلیل آن، کسری بودجه دولت است. همچنین فساد نابرابری درآمدها را ایجاد می‌کند، زیرا به افرادی که موقعیت مناسبی برای سوء استفاده و رشوه خواری دارند امکان می‌دهد به قیمت ضایع کردن حقوق دیگران به تأمین منافع خود بپردازند.
- فساد، درآمدهای مالیاتی گریخته را دوباره توزیع می‌کند و به علاوه با انتقال درآمدها به قشرهای آسیب پذیر (کارمندان) به برقراری نوعی عدالت اجتماعی زیرزمینی یاری می‌رساند.	- فساد روند کار بازارها و تخصیص منابع را مختل می‌کند زیرا:
	۱- توان دولت را برای دفع مقررات کنترلی و نظارت‌های مورد نیاز برای اصلاح نقایص بازار کاهش می‌دهد.
	۲- فساد موجب از بین رفتن انگیزه می‌شود.
	۳- فساد موجب کاهش یا اختلال در نقش دولت می‌شود.
	۴- فساد موجب افزایش فقر و بدبینی می‌شود و سطح درآمد، فقر را کاهش می‌دهد.

ج - پژوهش‌های انجام شده در ارتباط با اثر فساد روی رشد اقتصادی

کاراس (۱۹۹۶) با استفاده از قاعده بارو که فرض می‌کند خدمات بهینه دولتی در جایی بهینه است که تولید نهایی این گونه خدمات برابر با یک باشد با در نظر گرفتن ۱۱۸ کشور از قاره‌های مختلف از جمله ایران در قالب قاره آسیا، درصد به دست آوردن رابطه بین اندازه دولت و رشد اقتصادی در دوره ۱۹۶۰-۱۹۸۵ بر می‌آید بر طبق یافته‌های او اندازه دولت در سطح جهانی در ۱۱۸ کشور از

1. Vito, Tanzi and Hamid Davoodi, 1997, "Corruption, Public Investment, and Growth, "IMF Working paper 97/139, Washington: International Monetary Fund. P 18

۳. فساد صرف شدن هزینه‌های عمومی را از هزینه‌های آموزش و بهداشتی منحرف می‌کند.

۴. فساد به سمت کاهش مالیات بردرآمد و سود گرایش دارد؛ زیرا فساد توانایی دولت را برای جمع‌آوری مالیات‌ها و تعرفه بندی کاهش می‌دهد (تانزی و داودی^۱، ۱۹۹۸، ۱۸).

کنگ در بررسی‌های خود نشان داد که اثرات قابل مشاهده فساد و پیامدهای آن در اقتصاد وابسته به رفتار سیاستمداران است که موجب تضعیف نتایج اقتصادی می‌شود و این اثر از مشخصه‌های دیوان سالاری است. بنابراین، نتایج فوق باعث شبهه در مورد رابطه بین رشد اقتصادی و مشخصه‌های دیوان سالاری کشورها می‌شود؛ زیرا باعث بوجود آمدن سیاست‌های ناکارآمد در زمینه رشد و هم ناکارآمدی دیوان سالاری شده در نتیجه منجر به افزایش فساد اداری می‌گردد. (کیفر، ۲۰۰۴).

کافمن و همکارانش (۲۰۰۵) استدلال می‌کنند فاکتورهایی که می‌تواند بر رشد اقتصادی و عملکرد دولت تأثیرگذار باشد عبارتند از: میزان کارایی دیوان سالاری دولت، میزان عملکرد دولت در جمع‌آوری مالیات و سایر درآمدهای دولتی، تدوین به موقع بودجه‌های سالانه، میزان توانایی دولت در کنترل روندها و فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فساد و میزان استفاده از مهارت‌های فنی و کاری مدیران رده‌های میانی و بالایی (کافمن و همکاران، ۲۰۰۵، ۱۲).

کافمن و وی در مطالعات خود به این نتیجه رسیدند که در دنیای در حال تحول امروز، دیوان سالاری در حقیقت از طریق افزایش کاغذ بازی به فرصت‌های فساد آلود دامن می‌زند و اثر سویی بر رشد اقتصادی می‌گذارند (کیفر، ۲۰۰۴).

به علاوه در برخی از کشورها، غیبت حکمرانی مردم سالار موجب فساد اداری گسترده، زیرساخت‌های ضعیف، هزینه‌های بالای کسب و کار، افت سرمایه‌گذاری، رشد اقتصادی، اشتغال، درآمدها، بی‌ثباتی ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی و ناامیدی گسترده شهروندان می‌شود (کافمن و همکاران، ۲۰۰۷، ۱۷).

اسمان (۲۰۰۸) مطالعه خود را با هدف شناسایی اثر فساد بر رشد اقتصادی در نیجریه برای سال‌های ۲۰۰۷-

برای این قبیل کشورها، تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد که فرضیه بالا را نمی‌توان رد کرد و به عبارت دیگر، میان فساد و سرمایه‌گذاری در مقیاس بزرگ ارتباط مستقیم وجود دارد. آمار و ارقام حاکی از این است که فساد موجب کاهش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی می‌شود و میزان این کاهش بیشتر از میزان افزایش سرمایه‌گذاری عمومی ناشی از تمایلات سیاستمداران است.

(ب) با فرض ثابت بودن سایر شرایط، فساد در سطح بالا، با درآمد کم دولت همسویی دارد.

فساد می‌تواند موجب کاهش درآمد دولت شود به ویژه اگر در جهت فرار مالیاتی، معافیت‌های نادرست مالیاتی و یا تضعیف نظام مدیریت مالیاتی عمل کند.

از آنجا که فرصت فساد و رشوه خواری به طور مؤثرتر در سرمایه‌گذاری جدید بیشتر فراهم می‌آید تا در اداره امکانات زیربنایی موجود، و فرصت رشوه خواری از طریق تشویق سرمایه‌گذاری عمومی جدید بیشتر فراهم می‌آید بنابراین، فساد می‌تواند به کاهش تخصیص منابع در تأمین هزینه‌های عملیاتی و نگهداری سرمایه‌گذاری‌های انجام شده منجر شود. با تخریب سرمایه‌های موجود، توجیهی برای انجام سرمایه‌گذاری جدید و در نتیجه فرصت مناسبی برای رشوه‌خوای فراهم می‌شود.

(ج) با فرض ثابت بودن سایر شرایط، فساد در سطح بالا با تخصیص کم منابع برای تأمین مخارج عملیاتی و نگهداری سرمایه‌گذاری‌های زیربنایی همسویی دارد.

(د) با فرض ثابت بودن سایر شرایط، بین فساد در سطح بالا و پایین بودن کیفیت سرمایه‌گذاری زیربنایی همسویی وجود دارد.

پیام مهم این یافته‌ها این است که هزینه فساد باید همچنان برحسب تخریب در کیفیت زیر ساخت‌های یک کشور مد نظر قرار گیرد؛ زیرا این هزینه‌ها می‌تواند رشد اقتصادی یک کشور را به طور جدی محدود کند.

به طور کلی آنها در مورد فساد نتایج زیر را شرح دادند:

۱. فساد باعث افزایش مبلغ سرمایه‌گذاری شده و مخارج دولت به آسانی توسط مقامات عالی رتبه به خاطر گرفتن رشوه قابل دستکاری است.

۲. فساد سبب می‌گردد که مردم از صرف هزینه‌های مورد نیازشان منحرف شوند و هزینه‌های خود را صرف خرید وسایل جدید و کاذب کنند.

می‌کند، رشوه خود را می‌خواهد (بلکبورن^۵، ۲۰۰۹، ۷۹۷).

۳. روش شناسی تحقیق

روش تحقیق: روش تحقیق علی می‌باشد در واقع در این روش محقق به دنبال روابط علت و معلول بین متغیرها یا مشاهده نتایج به دست آمده و جستجو در گذشته برای یافتن متغیرهای علی می‌باشد.

روش جمع آوری اطلاعات: روش جمع آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای بوده و ابزار گردآوری به صورت سری زمانی و شامل ارقام و داده‌های کلان اقتصادی و فساد اداری است. داده‌های کلان اقتصادی از بانک جهانی گردآوری شده است و داده‌های مربوط به شاخص فساد اداری از سازمان شفافیت بین المللی استخراج شده است.

متغیرهای مورد بررسی در تحقیق و منبع اطلاعاتی

آنها متغیرهای تحقیق

الف - متغیرهای مستقل

در این تحقیق متغیره مستقل فساد اداری است. داده‌های مربوط به فساد اداری از موسسه شفافیت بین المللی به صورت سالانه استخراج شده است. در این موسسات شاخص فساد، شاخص درک یا تصور از فساد^۶ (CPI) است که این شاخص یکی از شاخص‌های رایج و پذیرفته شده در مطالعات و پژوهش‌های مربوط به فساد بوده است و از جامعیت بالایی برخوردار است. در این شاخص، میزان پرداخت و دریافت رشوه، میزان ارتکاب به اختلاس و جرائم مشابه از سوی مقامات سیاسی و اداری مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. شاخص مذکور در طول مقیاس صفر تا ده رتبه بندی شده است.

بر پایه این رتبه بندی، نمره ده به کشوری مربوط می‌شود که در آن فساد وجود ندارد و نمره صفر به کشوری مربوطه است که دارای بیشترین میزان فساد است.

در ضمن متغیرهای مستقل مدل نیز عبارتند از: رشد نیروی کار و موجودی سرمایه که به صورت درصدی از تولید ناخالص داخلی در نظر گرفته شده است. بنابراین، اطلاعات مربوط به آنها از نرم افزارهای بانک جهانی به

۱۹۸۶ انجام داد او متغیرهایی را همچون سرمایه‌های فیزیکی، انسانی و هزینه‌های دولت را وارد مدل خود نمود و در نهایت نتیجه گرفت که فساد اثر منفی روی رشد اقتصادی دارد همچنین فساد اثر منفی روی سرمایه‌های انسانی و فیزیکی دارد؛ اما فساد اثر مثبتی روی هزینه‌های دولت دارد، یعنی با گسترش هزینه‌ها و اندازه دولت، فساد نیز بیشتر شده آنها نتیجه گرفتند که اثر فساد روی رشد اقتصادی در نیجریه به صورت مستقیم و غیرمستقیم است (عثمان، ۲۰۰۸، ۱۷).

برخی از پژوهشگران از جمله لین و

ندمن^۱ (۲۰۰۲) و ویکسنس^۲ (۲۰۰۹) و آسلهسن^۳ (۲۰۰۷)

در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده‌اند که کشورهایی که نفت و مواد معدنی زیادی دارند در آنها فساد بیشتر است و رشد اقتصادی در آن کمتر است دلیل آن به کیفیت نهادهای دموکراتیک مربوط می‌شود (هولدر^۳، ۲۰۰۹).

- نیمن و همکاران (۲۰۰۸) در پژوهش‌های خود به این نتیجه رسیدند که بین فساد و رشد اقتصادی رابطه منفی وجود دارد و این به درجه بازبودن اقتصادها بستگی دارد آنها دریافتند هرچه کشورها همگرایی مالی‌شان با بقیه دنیا، باز باشد اثر منفی فساد بر رشد کمتر است (نیمن^۴، ۲۰۰۸، ۵۰).

- بلکبرن (۲۰۰۹) در تحقیق خود با عنوان، چرا فساد در برخی کشورها کمتر از دیگر کشورها آسیب‌زا هستند؟ به این نتیجه می‌رسد که همه کشورها با میزان بالای فساد، از عملکرد رشد پایین رنج نمی‌برند زیرا کشورهایی که شبکه‌های ارتشای سازان یافته دارند به احتمال بیشتری رشوه کمتر، فعالیت پژوهش بیشتر و نرخ رشد اقتصادی بالاتری را نسبت به کشورهایی که ترتیبات سازمان نیافته برای دریافت رشوه ندارند، دارند.

در این کشورها بروکرات‌ها با هم هماهنگ هستند و میزان رشوه‌گیری را تعدیل می‌کنند؛ ولی در کشورهایی که شبکه سازمان یافته ندارند هر مأمور دولتی بدون توجه به اشکالاتی که برای رشوه‌گیری از دیگران ایجاد

1. Vicente
2. Aslhsen
3. Holder
4. Neeman

5. Blackburn
6. Corruption Perception Index

صورت سالانه جمع آوری شده است.

تعریف می شود.

$$H_0 = a_0, a_1, a_2, a_3, \dots = 0$$

فرضیه H_1 بصورت زیر تعریف می شود:

$$H_1 = a_0, a_1, a_2, a_3, \dots \neq 0$$

برای آزمون فرضیه از آمار F استفاده می شود. در این تحقیق مقدار F محاسبه شده نشان می دهد که کل رگرسیون معنی دار است. (طبق جدول شماره ۱)

آزمون معنادار بودن ضرایب جزئی رگرسیون: در

این آزمون، فرضیه H_0 و H_1 به صورت زیر تعریف می شود:

$$H_0 : b = 0$$

$$H_1 : b \neq 0$$

برای آزمون فرضیه از آمار t استفاده می شود. در این تحقیق آماره t نشان داد که ضرایب جزئی رگرسیون معنی دار است. (بر اساس جدول ۱)

ضریب تشخیص: ضریب تعیین، در صدد تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل را بیان می کند. مقدار ضریب تشخیص در این تحقیق $R^2 = 0.91$ شده است که بیان می کند 91٪ تغییرات مربوط به متغیر مستقل یعنی فساد اداری است. و 9٪ تغییرات مربوط به سایر عوامل است.

آزمون دو بین - واتسون (D. W): یکی از فرضیه های مهم مدل کلاسیک رگرسیون خطی این است که خود همبستگی خطی یا خود همبستگی سریالی بین اجزا که در تابع رگرسیون جامعه وارد می شود وجود ندارد. برای این مسئله از آزمون (D. W) دو بین واتسون استفاده می شود. با توجه به دو بین واتسون محاسبه شده و مقایسه آن با جدول دو بین واتسون می توان بر وجود یا عدم وجود همبستگی پیوسته منفی و یا مثبت تصمیم گرفت. در این تحقیق $D. W = 1.42$ است که نشان می دهد خود همبستگی بین متغیرها وجود ندارد.

ب - متغیر وابسته

متغیر وابسته رشد اقتصادی است که برای سنجش آن لگاریتم تولید ناخالص داخلی استفاده شده است. بنابراین، اطلاعات مربوط به رشد اقتصادی از نرم افزارهای بانک جهانی به صورت سالانه جمع آوری شده است متغیرهای مورد بررسی در تحقیق و منبع اطلاعاتی آنها مطابق با جدول شماره (۱) می باشد که اطلاعات آنها به صورت سری زمانی از سال ۲۰۰۳-۲۰۰۸ به دست آمده است.

(جدول شماره ۱): متغیرهای مورد بررسی در تحقیق و

منبع اطلاعاتی آنها

علامت	توصیف متغیر	منبع
G	نرخ رشد اقتصادی	Worldbank 2008&2009
K	نرخ رشد موجودی سرمایه فیزیکی	Worldbank 2008&2009
L	سهم نیروی کار از جمعیت فعال به عنوان شاخص نیروی کار	Worldbank 2008&2009
C	فساد اداری: هر گونه سوء استفاده از منافع عمومی یا پذیرش رشوه یا هر نوع امتیاز غیرقانونی	TI 2008&2009

۴- یافته های تحقیق

تجزیه و تحلیل رگرسیون

رگرسیون ابزار اصلی اقتصاد سنجی است. روش رگرسیون این است که می تواند تأثیر جداگانه متغیرهای مستقل را مشخص کند. در بیشترین مواقع برای رگرسیون در پی متغیرهایی هستیم که با همدیگر رابطه نزدیک دارند.

رگرسیون y روی x را به طور سمبلیک به صورت $y_x = f(x)$ نشان می دهند و مشابه آن رگرسیون x روی y را به صورت $x_y = g(y)$ نشان می دهند.

آزمون معنادار بودن رگرسیون: در آزمون معنادار

بودن کل رگرسیون فرض می شود که کل ضرایب رگرسیون برابر صفر است. یعنی فرضیه H_0 به صورت زیر

می‌گردد که آماره t فساد (3. 6) در سطح $p=(0/05)$ است که معنادار بودن ضریب فساد اداری را تایید می‌کند. پس فرضیه H_0 مبنی بر عدم وجود ارتباط بین فساد اداری و رشد اقتصادی در سطح اطمینان 95٪ رد می‌گردد. لذا فرضیه پژوهشی ما تایید می‌گردد با کمی دقت ملاحظه می‌گردد که مقدار ضریب متغیر مستقل فساد اداری 1-4 برآورد گردیده است به این مفهوم می‌باشد که به شرط ثابت بودن سایر شرایط اگر یک درصد شاخص‌های فساد افزایش یابد ملاحظه می‌گردد به طور متوسط انتظار خواهیم داشت رشد اقتصادی در سه دوره آینده به مقدار 1.4 درصد کاهش خواهد داشت.

برای سرمایه آماره آزمون $t=(9. 7)$ است که در سطح $p=(0/05)$ معنی دار بودن ضریب نرخ رشد موجودی سرمایه را تایید می‌کند. پس فرضیه H_0 مبنی بر عدم وجود ارتباط بین رشد اقتصادی کشورهای عضو اکو و موجودی سرمایه در سطح اطمینان 95٪ رد می‌گردد. لذا فرضیه پژوهشی ما تایید می‌گردد با کمی دقت ملاحظه می‌گردد که مقدار ضریب 4/ برآورد گردیده است به این مفهوم می‌باشد که به شرط ثابت بودن سایر شرایط اگر یک درصد نرخ رشد موجودی سرمایه در کشورهای عضو اکو افزایش یابد ملاحظه می‌گردد به طور متوسط انتظار خواهیم داشت رشد اقتصادی این کشورها 4 درصد افزایش خواهد داشت.

برای رشد نیروی کار آماره آزمون $t=(6. 7)$ است که در سطح $p=(0/05)$ معنی دار بودن ضریب رشد نیروی کار را تایید می‌کند. پس فرضیه H_0 مبنی بر عدم وجود ارتباط بین رشد نیروی کار و رشد اقتصادی کشورهای عضو اکو و در سطح اطمینان 95٪ رد می‌گردد. لذا فرضیه پژوهشی ما تایید می‌گردد با کمی دقت ملاحظه می‌گردد که مقدار ضریب 16/ برآورد گردیده است به این مفهوم می‌باشد که به شرط ثابت بودن سایر شرایط اگر یک درصد رشد نیروی کار در کشورهای عضو اکو افزایش یابد ملاحظه می‌گردد به طور متوسط انتظار خواهیم داشت رشد اقتصادی این کشورها 16 درصد افزایش خواهد داشت.

همچنین ضریب تعیین 91/ می‌باشد که نشان می‌دهد در این کشورها 91/ فساد روی رشد اثر دارد و 9/ مربوط به عوامل دیگر است.

مدل رشد اقتصادی و فساد اداری برای کشورهای

عضو اپک

مدل پایه

برای تخمین تابع رشد اقتصادی در کشورهای عضو اپک با استفاده از روش اقتصادسنجی و رگرسیون چند متغیره تابع زیر مورد استفاده قرار گرفت.

$$Y=f(K,L,C, \dots)$$

Y_i : متغیر وابسته

$$C = \text{فساد اداری در کشورهای عضو اپک}$$

$$K = \text{نرخ رشد موجودی سرمایه در کشورهای عضو}$$

اپک

$$L = \text{رشد نیروی کار در کشورهای عضو اپک}$$

i از یک تا n برای n کشور (نه کشور عضو اپک)

t از یک تا m برای m زمان (2008-2003)

مدل رشد اقتصادی و فساد اداری برای کشورهای

عضو اپک

بر مبنای این مدل اثر فساد اداری را بر رشد اقتصادی مورد برازش قرار دادیم سپس مدل مناسب به صورت رگرسیون خطی زیر تخمین زده شد.

$$RR = \alpha_0 + \alpha_1 C(-6) + \alpha_2 K + \alpha_3 L$$

RR = رشد اقتصادی در کشورهای عضو اپک

$$C = \text{فساد اداری در کشورهای عضو اپک}$$

$$K = \text{نرخ رشد موجودی سرمایه در کشورهای عضو}$$

اپک

$$L = \text{رشد نیروی کار در کشورهای عضو اپک}$$

$$\alpha = \text{عرض از مبدا}$$

$$\alpha_i = \text{ضریب متغیر مستقل}$$

تخمین مدل تابع رشد اقتصادی و فساد اداری در

کشورهای عضو اپک

تخمین مدل

$$RR = -1.4C(-6) + .4 K + .16L - 6.8\alpha$$

نتایج: با استفاده از جدول شماره (1) ملاحظه

درست و بی عیب را مشکل تر می‌نماید. وقتی که فساد اداری به شکل فرار از پرداخت مالیات مطرح شود، آفت درآمدهای مالیاتی را به همراه دارد. با کاهش جمع آوری مالیات و یا افزایش سطح مخارج عمومی، فساد اداری ممکن است نتایج نامطلوبی را برای بودجه به همراه داشته باشد (عثمان، ۱۹۸۴، ۴۵۰).

همچنین با توجه به نتایج بالایی توان اینگونه نتیجه گرفت که بین رشد نیروی کار و رشد اقتصادی کشورهای منتخب رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ لذا فرضیه پژوهشی ما پذیرفته می‌شود. این بدین صورت قابل توجیه است که نقش و اهمیت نیروی کار در فرآیند تولید و ارائه خدمات در جوامع بشری به عنوان مهم ترین عامل مشخص شده است. شکی نیست که عامل انسانی مهم ترین بخش تحول و توسعه جوامع است. با نگاهی به مراحل تمدن بشری مشخص می‌شود که نقش نیروی انسانی از نیروی کار ساده (قدرت بازو و کار مکانیکی) به سرمایه انسانی (دانش و مهارت) که مهمترین عامل تولید به شمار می‌رود تکامل یافته است؛ چرا که اگر انسان‌ها نتوانند از ابزارها و تجهیزات پیشرفته و تکنولوژی استفاده مطلوب نمایند در عمل پیشرفت تکنولوژی فاقد کارایی لازم خواهد بود. (بهرام زاده، ۱۳۸۱، ۳۷)

از طرفی وقتی محصول به واسطه افزایش بیکاری، کاهش می‌یابد میزان محصول سرانه سرمایه نیز به شرط ثابت ماندن موجودی سرمایه کاهش می‌یابد در چنین شرایطی افزایش بیکاری برای رشد اقتصادی مضر است. (تقوی، ۱۳۸۶، ۲۱۹).

با توجه به نتایج جدول بالا می‌توان این گونه به نتیجه رسید که بین موجودی سرمایه و رشد اقتصادی در کشورهای منتخب رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ لذا فرضیه پژوهشی ما پذیرفته می‌شود.

تانزی در این مورد اعتقاد دارد منطق متعارف بسیاری از متخصصان علم اقتصاد این است که هر کشوری برای رشد اقتصادی نیاز به سرمایه گذاری و افزایش ذخیره سرمایه دارد و مهم تر اینکه بین مخارج سرمایه‌ای و رشد اقتصادی یک رابطه مستقیم وجود دارد. مطابق این نظر اگر کشوری به مخارج سرمایه‌ای (سرمایه گذاری) خود

آزمون دو بین واتسون (D-W=1.42) نشان می‌دهد که در مدل خود همبستگی وجود ندارد. به علاوه آزمون هاسمن عرض مبدا چندگانه کشورها را تایید نکرد.

(جدول شماره ۲)

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob
K	.4	.04	9.7	.000
C(-6)	-1.4	.22	-6.3	.000
L	.16	.02	6.7	0.000
α	.68	1.2	-5/3	.000
$R^2 = .91$		F=48.3 P=0.000	D-W=1.42	

۵- بحث و نتیجه گیری

بحث

با توجه به نتایج بالا می‌توان این گونه نتیجه گرفت که بین فساد اداری و رشد اقتصادی در کشورهای عضو اپیک رابطه معکوس و معناداری وجود دارد؛ لذا فرضیه پژوهشی ما پذیرفته می‌شود و نتایج تحقیق ما با گروه دوم که فساد را غیر کارکردی می‌دانستند همراستا است بر خلاف دیدگاه گروه اول که معتقد هستند فساد برای رشد مفید و سودمند است.

طبق نظریات مائورو (۱۹۹۵)، عثمان (۱۹۹۷)، باردهان (۱۹۹۷)، تانزی و داودی (۱۹۹۸)، لین و ندمن (۲۰۰۲)، ویکسنت (۲۰۰۹) و آسلهسن (۲۰۰۷) بیان می‌کنند: در محیطی که فساد اداری وجود دارد، رانت خواری نسبت به کار تولیدی سودآورتر است، استعدادها به صورت نامناسب تخصیص می‌یابند. انگیزه‌های مالی ممکن است افراد با استعداد و تحصیلکرده را به جای مشارکت در کار تولیدی، درگیر رانت خواری نماید که این امر کاهش نرخ رشد اقتصادی کشور را به همراه دارد (باردهان، ۱۹۹۷، ۱۲۱).

برخی دیگر از محققین معتقدند که فساد باعث می‌گردد که هزینه‌های کالاها و خدمات دولتی افزایش یابد و باعث کاهش رشد اقتصادی گردد. فساد با افزایش مخارج دولت و کاهش درآمدهای آن منجر به کسری‌های بودجه بزرگتر شده و برای دولت اجرای یک سیاست مالی

به مقدار ۱/۴- درصد کاهش خواهد داشت. لذا فرضیه پژوهشی ما تایید می‌گردد.

فساد اداری از میان متغیرهای دیگر مدل تاثیر بیشتری بر نرخ رشد اقتصادی ایران و سایر کشورهای عضو اپک دارد. لذا فرضیه پژوهشی ما تایید می‌گردد.

به علاوه تاثیر فساد در کشورهای نفتی مثل اپک بلند مدت است؛ لذا فرضیه پژوهشی ما تایید می‌گردد. در واقع نتایج تحقیق حاکی از این امر است که فساد در همان لحظه اقتصاد را مختل نمی‌کند بلکه با وقفه شش یعنی شش سال بعد روی رشد اثر می‌گذارد و شاید یکی از دلایل آن این باشد که فساد باعث توزیع نا عادلانه درآمد می‌شود و اثر زیانبار خود را در کوتاه مدت پاک می‌کند، ولی در بلندمدت اثرات نامطلوبی بر رشد اقتصادی می‌زند.

با توجه به دو گروه نظریات مختلف در مورد اثر فساد روی رشد اقتصادی که ارائه گردیده است نتایج تحقیق ما نیز حاکی از این امر است که اثر فساد اداری روی رشد اقتصادی در کشورهای عضو اپک غیر کارکردی و مضر است و با گروه دوم همگرا و هم راستا است و برخلاف دیدگاه‌های گروه اول، که فساد را کارکردی و مفید تلقی می‌کنند، در کشورهای عضو اپک اثر فساد روی رشد اقتصادی آنها مضر می‌باشد. در ایران نیز اثر فساد روی رشد اقتصادی آن دارای پیامدهای نامطلوب است بنابراین، به نظرمی رسد سیاست‌گذاران با توجه به محیط‌های متلاطم و رقابتی، نرخ بالای بیکاری، نا کارآمدی اقتصادی مبتنی بر درآمد نفت و گسترش ناموزون بخش دولتی و افزایش هزینه‌های جاری آن، نرخ تورم فزاینده، افزایش جمعیت کشور و جوان بودن آن و فساد اداری باید عزم ملی را در مسیر توسعه هدایت کرده به بازسازی دولت در مفهوم کلی آن بیان‌دیشند.

منابع فارسی

- ۱- تقوی، مهدی، اصول رشد اقتصادی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، چاپ اول، ۱۳۸۶
- ۲- محمودی، وحید، "فساد اقتصادی و توسعه"، ماهنامه اطلاعات سیاسی - اقتصادی، شماره ۱۹۰،

بیفزاید به تبع به رشد اقتصادی نایل می‌شود (تانزی، ۱۹۹۷، ۸).

همچنین بنگوا و رولزدر مقاله‌ای با عنوان سرمایه‌گذاری و رشد اقتصادی؛ شواهدی از آمریکای لاتین، به اثرات متقابل بین سرمایه‌گذاری، موجودی سرمایه و رشد اقتصادی با استفاده از تحلیل‌های پانل دیتا برای نمونه‌ای شامل ۱۸ کشور آمریکای لاتین برای دوره ۱۹۹۹-۱۹۷۰ پرداخته‌اند. نتیجه کلی این مقاله آن است که سرمایه‌گذاری و موجودی سرمایه یک عامل تعیین کننده مثبت با رشد اقتصادی کشورهای میزبان است. البته کشور میزبان نیازمند سرمایه انسانی کافی، ثبات اقتصادی و بازارهای آزاد است تا از منافع بلندمدت جریان سرمایه برخوردار شوند (بنگوا و رابلیز، ۲۰۰۳، ۲۳).

نتیجه گیری

سطح بالای فساد موجب ناکارآمدی سیاست‌های دولتی شده و کاهش بازده سرمایه‌گذاری و در نتیجه کاهش رشد اقتصادی را در پی خواهد داشت؛ در ضمن؛ فساد می‌تواند فعالیت‌های سرمایه‌گذاری و اقتصادی را از شکل مولد آن به سوی رانت‌ها و فعالیت‌های زیرزمینی سوق دهد و موجب پرورش سازمان‌های رُعب‌آوری مانند مافیای فساد گسترده و فراگیر یکی از نشانه‌های ضعف حاکمیت است و عملکرد ضعیف حاکمیت می‌تواند مستقیماً روند رشد و توسعه اقتصادی را کاهش دهد.

در این زمینه ما تاثیر فساد اداری بر رشد اقتصادی کشورهای عضو اپک را بررسی نمودیم نتایج تحقیق با رویکرد داده‌های تلفیقی بیانگر این است که:

فساد اداری در کشورهای عضو اپک رابطه معکوس و معنی داری با نرخ رشد اقتصادی آنها دارد همچنین این رابطه در ایران نیز معکوس و معنادار است.

مقدار ضریب تاثیر فساد اداری ۱/۴- برآورد گردیده است به این مفهوم می‌باشد که به شرط ثابت بودن سایر شرایط اگر یک درصد شاخص‌های فساد افزایش یابد ملاحظه می‌گردد به طور متوسط انتظار خواهیم داشت نرخ رشد اقتصادی کشورهای عضو اپک در شش دوره آینده

Matters IV: Governance Indicators for 1996-2004, the world Bank Working Papers.

15- Keefer, Philip, (2004), "A review of the Political economy of Governance, From Property rights to voice", World Bank Policy Research Working Paper 3315

16- Keefer, P. & David S. , (2003), "the limits of delegatetion monetary policy, World Bank Working Papers.

17- Kaufman, Daniel, Art kraal and Massimo Mastruzz (2007) Governance matters IV, Governance Indicators for 1996-2006, the World Bank Working Papers.

18-Leff, H. (1964) "Economic Development Theory Bureaucratic Corruption " The American, Behavioral Scientist, VOL 8(2), PP. 8-14

19- Mauro, Paolo (1997). "The Effect of corruption on Growth, Investment and Government Expenditure": A cross country Analysis. Corruption and Global economy: Journal of public Economics, VOL. 66, Issue 2, PP. 12 6-159

20- Mauro, Paolo (1998). "Corruption and the composition Of Government Expenditure": Journal of public Economics, VOL. 69, Issue 2, PP. 263-279.

21-Neeman, Z. Paserman. M. D, Sim hon, A, 2008, corruption and openness. The B. E Journal of Economic Analysis & policy Vol. &.:iss. 1(contributions), Article50.

22- Okogbule , N. S. (2006), "An appraisal of the legal and institutional frame work for combating corruption in Nigeria", Journal of Financial Crime, Vol. 13 NO. 1, pp. 92-106

23- Passas, Nikons , "Causes and Consequences of Corruption". 8th International Anti Corruption conference.

24-Rodriguez , P. Uhlynbrk, K, and Edema L, (2005). "Government corruption and the Entry strategies of multinationals", Academy of management review, VOL, 30, No2. PP. 383-386

25- Soon, L. G. (2006). Marco- Economic outcomes of corruption: A longitudinal Empirical study, Singapore management review: 28: 1; ABI/ INFORM Global, P. 36

26- Tanzi, U. (1998). Corruption Around the world: causes, consequences, Scope, and Cures. Working paper Number 98/63. International Monetary Fund, Washington ,

۹، ۱۳۸۲

۳- هانتینگتون، ساموئل، ثلاثی، محسن، سازمان سیاسی در جوامع دستخوش دگرگونی، علم، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۰

منابع انگلیسی

4- Aguilera, R. V. and Vdera, A. K. (2008), "The dark side of authority: antecedents, mechanisms, and outcomes of organizational corruption" Journal of Business Ethics, Vol77, pp. 431-49

5-Aslaksen, S. ,2007. Corruption and oil: evidence from panel data. Unpublished Manuscript.

6- Alam , M. S. (1989) "Anatomy of Corruption: An approach to the political Economy of Under development" American Journal of Economics and Sociology 48 (4): 441-56

7- Bayley , D. H (1966) "The Effects of Corruption in a Developing National western political" Quarterly 19 (4): 719-32

8-Bardhan, P. (1997) "Corruption & Political Development: A Review of Issues," Journal of Economic Literature 35(3):1320-46

9- Cheung, Steven. (1996). "A Simplistic general equilibrium theory of Corruption" contemporary Economic policy, vol. 14 Issue 3.

10- Eliezer B. and Karras Georgios, (1998), "Components of Economic Freedom and Growth" , Journal of Developing Areas 32, 377-338

11- Ellis , s. (1998) " Africa and International Corruption: The strange case of South Africa and Seychelles " in J. M. Mbaku (ed.) Corruption and crisis of Institutional Reforms in Africa. pp. 192 - 236.

12-Holder, R. (2009). "Natural resource, democracy and corruption", European Economic Review, vol(10):4

13- Kaufmann, Daniel, (2008) "A art Kraay, Governance Matter" IV, world Bank,

14- Kaufman, Daniel. Aart Kraal and Massimo Mastruzz, (2005) Governance

opportunities for resource rich economies,
Oxcarre Research Paper 2008-05
- [www. freedom house. org](http://www.freedomhouse.org) [www. Transparency. org](http://www. Transparency international Organization. org)
WWW. WDI

DC.

27- S. Usman, 2009, "Corruption and Economic Growth in Nigeria", *Journal of Mpra Economic Freedom "Corruption and Growth"* ,*Journal of Private Enterprise*13, 1-20

28- Vicente,P. C. ,2009,*Challenges and*

